

Прот. М. Коржан

Панправославні конференції на Родосі

Відбитка з журналу «Український самостійник»,
чч. 88 (1964), 89, 90 (1965).

МЮНХЕН 1965

Прот. М. Коржан

Панправославні конференції на Родосі

Відбитка з журналу «Український самостійник»,
чч. 88 (1964), 89, 90 (1965).

МЮНХЕН 1965

Archiprêtre M. Korzan

LES CONFERENCES PANORTHODOXES DE RHODES

Extrait du journal „Ukrainskyj Samostijnyk” („L'Ukrainien Independant”),
No. 88 (1964), No. 89, 90 (1965).

MUNICH — 1965

ВСТУПНЕ СЛОВО

Брошура о. протосрея Михайла Коржана про три Панправославні Конференції на острові Родосі, що відбулися на протязі 1961 до 1964 років, має чисто інформаційний характер, а проте сам факт її появи є небуденною подією для всіх українців, що живуть у вільному світі. Отець М. Коржан, наш відомий каноніст, хоч і оповідає про перебіг всіх 3-ох згаданих Конференцій в дуже сконденсованій формі, а проте нічого важливого не пропустив, не переочив.

Підкреслюючи єкуменічний (вселенський) характер родоських нарад, ми вважаємо, що всі люди доброї волі, що належать до християнських віровизнань не можуть бути байдужі до ідеї зближення всіх християн, до діяльності в напрямку створення умовин дружнього співжиття та співпраці на громадській ниві, бо ж усіх нас, християн, зобов'язує і нашою провідною зорею має бути Христове навчання про любов до Бога й до ближнього — ця перша і найважливіша Христова заповідь. І не може вважати себе добрим християнином той, чийому серцеві і розумові чужі слова Божественного Спасителя: «Щоб усі були одно» та Його заповісти: «І буде одне стадо і один пастир». А тому й діяння Родоських конференцій, просякнутих ідеєю єкуменічної Христової єдності, не можуть не цікавити добрих християн.

Всіх християн, що не належать до Католицької Церкви, не можуть не цікавити діяння Ватиканського Собору, а всіх католиків повинні зацікавити діяння Родоських Панправославних Конференцій. Тим часом нам довелося довідатись від кількох редакторів українських часописів, що вони взагалі нічого про Родоські наради не чули. (Що ж тоді говорити про наш загал?). Який же це промовистий, але прикрий факт!

Не менше прикрий фактом є те, що всі наші Автокефальні Православні Церкви (в США, в Канаді і в Європі та Австралії) не могли брати участі в Родоських Конференціях як повноправні члени, бо ж жодна зі згаданих вище наших Церков не є визнана, як автокефальна, іншими Православними Церквами. Але наші Церкви могли б вислати на Родос своїх представників у ролі обсерваторів, але й того вони не зробили. На щастя, один український священник, а саме автор цієї брошури, що перебував тимчасово в юрисдикції Вселенського Патріярха, мав змогу побувати на 3-тій Родоській Конференції, а зібравши і вивчивши матеріяли про дві попередні, все, що було найпотрібніше, подас до відома українській національній спільноті.

Можемо з чистим сумлінням і без будь-яких застережень порадижити всім нашим людям, в розсіянні сущим, уважно прочитати цю брошуру, бо ігноранція в справах релігійних взаємовідносин та течій є одним з найбільших гріхів нашого громадянства.

Березень 1965 р.

Проф. Павло ЗАЙЦЕВ

Старогрецька легенда оповідає, що Зевс, найвищий бог гелленського світу, призначив для кожного з 12 богів острів, але про Аполлона якось забув. Зате Зевс прибічав Аполлонові новий острів, як він вирине з моря. І справді виринув з моря острів, більший і краший від інших островів групи Додеканесу, Родос. Аполлон скупавши його в золотих соняшних проміннях, дав йому назву і оточив його спеціальною опікою. Завдяки тому постали там численні міста з величавими святинями, привітні порти та ідилічні оселі.

Родос це справді найбільший острів у південно-східній частині Егейського моря, між усіма грецькими островами, що розсіпані неначе перлини в лазуровому морі, між островом Крітом, Малою Азією та суходільною Грецією. Історія Родосу прадавня, і він відіграв велику, часто дуже визначну роль в культурі античного світу. Там жили і діяли визначний поет Аполлоній, скульптори Агесандер, Полідор, Афінодор та ін. Особливо вславився різьбар Харес (коло 300 р. перед Хр.), творець «Колоса з Родосу», величавої на 32 м. високої статуї бога сонця Геліоса. Цей «Колос» вважали одним із семи чудес старинного світу. На жаль, у 228 р. він був зруйнований землетрусом і нам невідомо навіть, як він виглядав, бо не збереглися жодні його зображення.

Навіть побіжне накреслення історії цього острова забрало б багато місця. Варто пригадати тільки, що в 2-му ст. до Хр. він попав у залежність від Риму. На протязі середніх віків належав до Візантії, а від 1310 р. панували там лицарі ордену Йоаннітів, названих також «Родоськими братами». Від 16 ст. Родос увійшов до складу Османської імперії і щойно в 1912 р. його та всю групу островів Додеканесу признано Італії. Після другої світової війни, формально в 1947 р., паризька мирового конференція признала Родос Греції, бо ж людиність його переважно грецька.

Минуле Родосу збереглося якоюсь мірою по сьогодні в архітектурних пам'ятках. В Ялісос, місцевості віддаленій 15 км від міста Родос, на верху гори Філерімос, збереглися руїни величавого Акрополісу з святинями Атени і Зевса. Численні церкви у візантійському стилі свідчать про великодушність християнських константинопільських імператорів. Могутні укріплення старого міста і замок Великого майстра ордену Йоаннітів нагадують нам панування хрестоносців. Стрункі вежі багатьох мечетів — залишки османської імперії. Нарешті латинські костели, частково в модерному стилі, живо нагадують італійську адміністрацію недавнього часу.

Не зважаючи на бурхливу історію і на релігійні та політичні протиставності, якимось нікому й на гадку не приходило нищити культурні надбання попередніх епох. Прастара традиція культурної, політичної та релігійної толеранції живе й по сьогоднішній день. В часі перебування на Родосі мені доводилося бачити, як на променаді біля порту на одній лавці сиділи разом — мусулманський мулла, римо-католицький священник і православний архимандрит, жваво і приязно дискутуючи про релігійні, політичні й очевидно поточні справи.

Огже невітадково Вселенський константинопільський патріарх Атенаторас I вибрав острів Родос, щоб на ньому відбувати Панправославні конференції, власне там провадити дискусії про екуменізм. Зовнішні умови та атмосфера для того роду зустрічей просто ідеальна, кращо годі собі уявити.

*

Після VII Вселенського собору (Нікейського II в 787 р.) відбувалися тільки принагідні зустрічі глав поодиноких помісних церков. Гостра потреба скликання Вселенського собору (православного) виринула щойно на початку 20-их років нашого сторіччя. З ініціативи Вселенського патріарха Григорія VII скликано в травні 1923 р. до Константинополя православну конференцію, а в червні 1930 р. відбули наступну православну конференцію в монастирі Ватопеді на Афоні, з метою підготовки матеріялу для передсобоної комісії VIII Вселенського собору православної церкви. В обидвох конференціях не була заступлена Російська православна церква з огляду на тодішню політичну ситуацію в СРСР і Болгарська православна церква, бо в тому часі не було ще оформлене її канонічне становище. А тому, що скликання Вселенського собору вимагало однозгідности всіх помісних церков, то треба було відкласти його на пізніший, сприятливіший час. Сама ідея скликання собору стала найважливішою проблемою для Вселенського патріархату. Від 1951 до 1960 рр. Вселенський патріарх Атенаторас I, в трьох окружних посланнях, просив представителів помісних церков висловитися не лише щодо самої ідеї скликання Вселенського собору, але й зайняти становище стосовно провізоричного порядку нарад, що його було складено на конференції в монастирі Ватопеді на Афоні. Одержавши позитивну відповідь від усіх, Вселенський патріарх, в своєму черговому посланні (ч. 422 від 13 червня 1961 р.), встановив час і місце Першої панправославної конференції, а саме від 24 вересня до 1 жовтня 1961 р. на острові Родосі. Передбачуваний секретар цієї конференції митрополит Мірський Хризостомос, у своїй проповіді 13. VIII. 1961 р. в катедральному храмі в Атенах накреслив завдання конференції так: а) докладне опрацювання каталогу текстів нарад, запланованого Вселенського собору Православної Церкви та упорядкування їх в окремих схемах; б) встановлення тісніших контактів між поодинокими помісними православними церквами і відновлення, послабленої на протязі сторіч, православної єдності; в) опрацювання панправославної послання до християнського світу, в якому була б підкреслена не лише специфічна роль Православної Церкви в світі, але й виявлена її воля активно включитися в здійснювання християнської настанови, згідно з свангельським постулятом, «щоб всі одно були».

ПЕРША КОНФЕРЕНЦІЯ

Згідно з плянами Вселенського патріарха в I Панправославній конференції на Родосі взяли участь наступні партріяхати: константинопільський, олександрійський, антіохійський, єрусалимський, московський, сербський, румунський, болгарський і грузинський (останній репрезентували представники Московського патріархату, на підставі особливих повноважень грузинського Патріарха — Католикоса) і автокефальні церкви: кіпрська, грецького королівства, польська і чехо-словацька. Була запрошена також албанська православна церква, але під умовою, що її мають репрезентувати канонічні єпископи, яких албанський уряд позбавив влади в управлінні церквою, і які опинилися на вигнанні в Греції. Албанська церква відкинула цю вимогу і через те не була заступлена.

Панправославний характер цієї конференції підкреслювали також 13 офіційних спостерігачів т. зв. похалкедонських церков — несторіянської, коптської, малабарської й інших, що були заступлені митрополитами, єпископами та світськими богословами. З неправославних церков вислали своїх спостерігачів — англіканська, старо-католицька, американсько-єпископальна і євангеліцька церкви. Також Світова рада церков була заступлена офіційними спостерігачами. Натомість католицька церква на цю конференцію ще не вислала своїх офіційних спостерігачів.

Предсідником конференції був тодішній митрополит Кавальський (з Македонії) Хризостомс, теперішній архієпископ Атен і всієї Греції, а секретарем конференції був, уже згадуваний, митрополит Мірський Хризостомс.

Маючи на увазі передусім збереження та підкреслення єдності православної церкви і вияву її догматично-канонічної повноти, запропонований Вселенським патріархом правильний нарад встановляв (в пункті 14), що всі рішення конференції мусять бути прийняті одноголосно. Тим відкрито шлях до живих дискусій, а в їх висліді до кінцевих компромісів. В ефекті дуже затяжних нарад складено каталог тем для майбутнього Вселенського собору православної церкви і упорядковано їх у 8 основних схемах.

СХЕМИ

I. ВІРА І ДОГМА

А. Уточнення поняття догми з православної точки зору.

Б. Джерело Божого Об'явлення; а) Святе Письмо і 1) Богонадхненість Святого Письма, 2) авторитет канонічних книг Старого заповіту в православній церкві, 3) наукове видання Нового заповіту з першоджерельних текстів,

б) Свята традиція (визначення її поняття і розуміння).

В. Символічні тексти в православній церкві; с) канонічні тексти в православній церкві, б) тексти релятивного значення, в) тексти другорядного значення, г) зретагування і видання однорядного православного тексту віровизнання.

Г. Уточнення поняття Церкви і її авторитету; а) поняття Церкви, б) авторитет Церкви, в) спільність в істоті Церкви, г) непомилність Церкви і єрархії в постановках Вселенських соборів.

II. СВЯТА ЛІТУРГІЯ

А. Православ'є і Біблія; а) поширене застосування Старого заповіту в літургії, б) нове упорядкування літургічних текстів.

Б. Однородність типікону та літургічних текстів і текстів підчас уділювання св. Тайн, їхня ревізія та нове наукове видання.

В. Повніша участь мирян в літургічному та іншому житті Церкви.

Г. Перевірка засобів скріплення та поглиблення літургічного життя православної церкви. Її візантійського та загальноправославного мистецтва в зовнішніх виявах (церковна музика, іконописання, архітектура, предмети літургічного культу і т. п.).

III. ЦЕРКОВНЕ ПРАВО І ЦЕРКОВНЕ УПРАВЛІННЯ

А. Кодифікація канонічного права і канонічних правил з метою затвердження їх майбутнім Вселенським собором.

Б. Церковне право і церковний процес; а) організація церковних судів, однородних формою і поступованням, обов'язуючих усю православну церкву, б) опрацювання однородного церковно-судового справування, в) право відклику на судові вироки (апеляційні суди).

В. Єпископська гідність; а) перевірка св. канону про можливість вибору спископів, б) юрисдикційні та інші різниці в єпископсько-сані — 1) патріярхи, 2) предстоятели автокефальних церков, 3) митрополити, 4) архієпископи, 5) титулярні митрополити, 6) спархіяльні єпископи, 7) титулярні єпископи і єпископи-помічники, 8) хорєпископи.

Г. Монаше життя; відновлення та посилення монашого життя згідно з світлою традицією православної церкви і давніх монашеских уставів.

Г. Пристосування церковних правил про пости до сучасного, модерного часу та життєвих потреб.

Д. Освіта духівництва; а) форми та цілі освіти православного духівництва, б) підпорядкування духовних шкіл церковному управлінню, в) духовні курси богословського та іншого навчання для православного духівництва, г) конгреси духівників з метою поглиблення їхнього богословського знання.

Е. Подружні перешкоди: перевірення теперішньої практики в поодинокі помісних церквах, встановлення одностайної практики в цій ділянці, зобов'язуючої всю православну церкву.

Є. Одяг духівників, зокрема при публічних виступах. Питання календаря; розглянення справи списку пересувних свят, що його встановлено ще на I Вселенському соборі, і впровадження одностайної практики в тому для всіх церков.

IV. ВЗАЄМОВІДНОСИНИ МІЖ ПРАВОСЛАВНИМИ ЦЕРКВАМИ

А. Міжправославні відносини; а) взаємовідносини окремих помісних православних церков між собою і їхній стосунок до Вселенського патріярха, «згідно з постановами вселенських соборів та історичного передання» — 1) патріярші окружні послання (ірінські листи). 2) Святі диптихи. 3) Святе миро, 4) томоси про автокефа-

лію і випливаючі з них зобов'язання супроти Матері-Церкви, 5) зустрічі глав поодиноких помісних церков, 6) посилення існуючих контактів через: 1) виміну дружніх послань, 2) скликування богословських конференцій, 3) виміну студентів та професорів богословії, 4) контакти між богословськими школами, 5) стипендії для студентів богословії, 6) виміну церковних журналів, наукових праць та всяких інформацій для пожвавлення церковного життя, 7) спільні святкування церковних подій, що мають панправославне значення.

Б. Автокефальні і автономні православні церкви; а) проголошення автокефалії для церкви — 1) хто має право проголосити автокефалію, 2) передумови проголошення автокефалії і її зобов'язання супроти Матері-Церкви, 3) спосіб проголошення автокефалії, 4) які церкви під сучасну пору визнаються автокефальними, 5) встановлення передумов для визнання якоїсь церкви автономною.

В. Православ'я і діаспора; сучасне становище і канонічний статус окремих церков у діаспорі.

V. ВІДНОШЕННЯ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ ДО ІНШИХ ХРИСТИАНСЬКИХ ЦЕРКОВ

А. Дослідження шляхів зближення між церквами і єдності церкви з православної точки зору.

Б. Православ'я і малі церкви; а) плекання дружніх стосунків з тими церквами з метою досягти єдності шляхом — 1) взаємних відвідин, 2) виміни студентів та професорів, 3) контактів богословського характеру, 6) студіювання історії, догматичних основ, літургії та управління тих церков, в) співпраця з ними через — 1) зустрічі на конференціях екуменічного значення, 2) обговорювання проблем практичної природи.

В. Православ'я і римо-католицька церква; а) перестудіювання всіх моментів, які лучать і які розділяють обидві церкви в — 1) площині віри, 2) площині церковного управління, 3) в ділянці церковної активності (особливо церковної пропаганди, прозелітизму, унійної акції), б) плекання стосунків з католицькою церквою в душі християнської любови, з «особливим узглядненням енцикліки Вселенського константинопільського патріярха від 1920 р. з усіма там виражуваними пунктами».

Г. Православ'я і церкви та віровизнання, що постали в наслідок реформації; а) віровизнання, що стоять далеко від православ'я — 1) лютерани, 2) кальвіністи, 3) методисти, 4) інші протестантські віровизнання, б) віровизнання, що стоять ближче до православ'я — 1) єпископалісти в загальному, 2) англіканська церква.

Вивчення можливостей дальших стосунків з тими церквами і зближення з ними, особливо з єпископалістами та англіканцями, на підставі дотеперішніх позитивних передумов.

Г. Православ'я і старокатолицька церква; плекання дальших стосунків з цією церквою шляхом богословських дискусій, узгляднюючи тенденції старокатолицької церкви, скеровані до об'єднання з православною церквою.

Д. Православ'я та екуменічний рух (Світова рада церков); а) співпраця православної церкви з екуменічним рухом в душі енцикліки Вселенського патріярха від 1920 р., б) простудіювання богословських

та інших питань, як підставової передумови участі православної церкви в названому екуменічному русі, в) значення та заслуги всієї православної церкви для ідеї поширення екуменічного руху.

VI. ПРАВОСЛАВІЄ І СВІТ

А. Вивчення та шукання засобів, з допомогою яких можна буде скріпити православну християнську культуру серед православних народів світу.

Б. Вклад православної церкви в скріплення християнських ідеалів миру, дружби, свободи та любови між народами.

В. Поширення свангельської науки в світі згідно з православною традицією.

Г. Плекання звичаю відбування православних прощ до святих місць молитви.

VII. БОГОСЛОВ'ЄСЬКІ ПИТАННЯ

А. «Економія» в православній церкві; а) поняття і розуміння «акрібія» і «економія» в православній церкві,^{*)} б) економія — 1) при св. тайнах уділених у церкві і поза церквою, 2) при прийнятті єретиків, схизматиків та екскомунікованих до св. православної церкви (хто через хрищення, хто через миропомазання, хто через заступництво мучеників [libelli pacis] чи молитву), 3) при св. літургії.

Б. Проголошення святих — встановлення одної церковної практики.

В. Православ'я і нехристиянські релігії.

Г. Шляхи вияву православ'я в світі згідно з традицією.

Є. Евтаназія і православне богослов'я.

Д. Тілоспалення і православне богослов'я.

VIII. СОЦІАЛЬНІ ПИТАННЯ

А. Православна церква і молодь.

Б. Подружжя і родина; а) подружні проблеми, б) проблема народин, в) виховання дітей, г) контролю народин і проблема перенаселення, ґ) штучне запліднення.

В. Притулки для бездомних і православний харітас.

Г. Православ'я і расова дискримінація.

Ґ. Православ'я і проблеми християн в економічно слабо розвинутих країнах .

Треба ще раз підкреслити, що складення цього каталогу тем для майбутнього Вселенського собору православної церкви було попереджене дуже живими дискусіями і всілякими застереженнями, головню

^{*)} «акрібія» — точність, докладність, дисциплінарні засоби; «економія» — припинення строгого і ригористичного здійснювання канонічних правил Вселенських і Помісних соборів, а пристосування їх до існуючих умов. Церковна економія зберігається лише щодо церковно-адміністративних правил, без зміни догматичних дефініцій з наміром уможливити спасіння членам церкви. Підставою церковної економії є всепрощення і дух християнської любови.

з боку представників православних церков, що перебувають тепер по той бік залізної завіси. На їхнє виразне бажання, наприклад, встановлено до схеми V (в розділі B у пункті б), де говориться про стосунки з католицькою церквою, додаткове речення «з особливим угляддінням енцикліки Вселенського константинопільського патріярха від 1929 р. з усіма вирахованими там пунктами». Ці пункти висувують, як одну з підставових передумов співпраці обидвох церков, справу усунення всіх догматичних та канонічних різниць, які запроваджені в католицькій церкві після VII Вселенського собору, докладніше після розколу церкви в 1054 р. В схемі про богословські питання, знову ж на внесення тих же церков, названо пункт Г., який первісно звучав «православ'є і атеїзм», цілком нейтрально «шляхи вияву православ'я в світі згідно з традицією». До схеми VIII (соціальні питання) додано пункт Г (православ'є і проблеми християн в економічно слабко розвинених країнах) і в цей спосіб перередаговано внесення представників Московського патріярхату, які вимагали засудження західного колоніалізму в країнах Азії й Африки. Як сказано, всі постанови мусіли западати одногосно і тому конференція мусіла знаходити компроміси.

В різдвяному посланні Вселенський патріярх Атенаґорас так визначив значення I Панправославної конференції: «Наша церква пережила на Родосі особливу Божу благодать, зустрівшись там не лише із західними церквами-сестрами, але й, що найважливіше, з представниками давніх національних церков, які від IV Вселенського халкедонського собору в 451 р. не мали з нами жодного контакту. Їхні представники були прийняті з великими почестями, і ми тим засвідчили щиросердечне бажання перебороти заіснувалій роздор».

Закінчуючи цей розділ треба сказати, що I Панправославна конференція не розв'язала всіх болючих питань, вона, зрештою, і не ставила собі цього завдання. Навпаки, на ній було ще висунено ряд важливих додаткових проблем. Але ця конференція виявила, що, не зважаючи на всілякі труднощі, вона готова активно продовжувати акцію об'єднання всіх церков в одну, єдину, святую та апостольську церкву, всією своєю вагою та авторитетом у християнському світі. Одногосне схвалення послання I Панправославної конференції, скероване до всього християнського світу, було яскравим свідцтвом тієї готовості. Конференція запропонувала діалог між усіма християнами доброї волі.

РОДОСЬКІ І ВАТИКАНСЬКІ СХЕМИ

Не від речі зробити порівняння схем Родоської конференції зі схемами II Ватиканського собору. Вже поверховна аналіза показує їхню схожість, а в деяких пунктах навіть тотожність.

Рівнорядно з першою православною схемою з підрозділами — Джерело Божого об'явлення і церква стоять дві схеми II Ватиканського собору: Джерела Божого об'явлення, і церква, з дослівно такими самими підрозділами. Третя православна схема «Церковне право і церковне управління» покривається з IV католицькою схемою «Єпископи і правління єпархіями». Відповідником православної IV схеми про «Взаємовідносини між православними церквами» — є IX католицька схема «Східні церкви». Вже в першій точці православної

схеми говориться про «взаємовідносини окремих помісних православних церков до Вселенського патріарха згідно з постановами вселенських соборів та історичного передання». А Папа Павло VI в своєму декреті про східні католицькі церкви каже: «Згідно з прагстарою традицією церкви треба наділяти окремою честю патріархів Східних Церков, бо ж вони, кожний у своєму патріархаті, є неначе батьками та главами», а тому то їхні «права і привілеї повинні бути відновленні відповідно до давніх традицій кожної церкви та декретів Вселенських соборів». Созвучною з V православною схемою «Відносини православної церкви до інших християнських церков» — є теж V католицька схема, названа коротко «Екуменізм», яка розглядає проблеми екуменізму в такому ж дусі, що й православна схема. Рівнорядно зі схемою «Православ'я і світ» стоїть католицька схема «Присутність і дія церкви в модерному житті». Покривається також — православна схема «Соціальні питання» з католицькою схемою «Засоби соціальних зв'язків».

Можна б навести ще інші спільні елементи в обидвох схемах: православної і католицькій. Але вже цих кілька прикладів вистачає на доказ, що перед обидвома церквами стоять тотожні проблеми і, що повністю задовільно їх вирішити зможе єдина Христова церква, а не десятки християнських деномінацій.

Звідси випливають два спільні елементи, які так виразно характеризують і Панправославні конференції на Родосі і II Ватиканський собор. Ними є: елемент пасторальний, тобто «намічення шляхів для оживлення й віднови життя Христової церкви у такому теперішньому світі, яким він є зараз», і елемент екуменічний, тобто намагання приготувати, і закріпити «дорогу до єдності людського роду, такої єдності, яка є кінечним фундаментом, щоб земна людська спільнота ставала подібною до небесного царства, в якому за словами св. Августина царює правда, а правда є любов'ю.»^{*)}

ДРУГА КОНФЕРЕНЦІЯ

Проблема вислання православних спостерігачів на II Ватиканський собор була вже порушувана в нарадах I Панправославної конференції. Але поскільки головною метою цієї конференції було опрацювання каталогу тем для майбутнього Вселенського собору православної церкви, то в справі православних спостерігачів на Ватиканський собор не внесено жодного конкретного рішення. Вселенський патріарх, в цій важливій справі, вважав за потрібне та доцільне почути становище представників церков-сестер і тому скликав II Панправославну конференцію на Родосі, між 26 та 29 вересня 1963 р. З огляду на короткий час тривання конференції деякі православні церкви — грузинська, польська, фінляндська та албанська — передали уповноваження представникам інших церков. Від участі в цій конференції відмовилася тільки церква грецького королівства і то не з принципових причин. Грецькому урядові, який є протектором афонської чернечої республіки назовні, не сподобалось, що під час святкувань 1000-річчя Афону, Вселенський патріярх Атенаторас I не віддав нібито належної чести грецькому королеві Павлові та престолонаслід-

^{*)} о. Іван Гриньох: Слово Христової благовісти. «Сучасність», ч. 5, 1963.

никові Константину, ставляючи їх під час урочистостей по своєму правому і лівому боці. Грецький уряд прагнув бачити свого короля та престонаслідника у центрі святкування. Таке становище, випливаюче радше з чисто людських амбіцій, зайняла також частина членів Святішого синоду грецької церкви і через те відмовилася тим разом від участі в конференції на Родосі. Пізніше деякі грецькі теологи намагалися підбудувати ту відмову в участі, нібито, принципово-церковними мотивами.

Інші (десять) помісні церкви взяли участь у конференції. Але наради виявили, що недавно встановлена єдність православної церкви ще надто крихка та мало спосна, щоби можна було вислати на Ватиканський собор спостерігачів від православної церкви, як цілості. Тому II Панправославна конференція схвалила дати вільну руку поодиноким церквам щодо вислання спостерігачів до Ватикану.

Натомість одностайно прийнято внесення Вселенського патріярха стосовно ведення діалогу з католицькою церквою з метою досягнення церковної єдності на базі рівності. Представники Московського патріярхату висунули пропозицію, щоби постанови конференції були ще затверджені синодами церков, які брали участь у конференції. Цю пропозицію прийнято.

Як попереднім разом, так і тепер конференція зидала послання до всього християнського світу, підкреслюючи в ньому готовість до діалогу з усіма церквами.

ТРЕТЯ КОНФЕРЕНЦІЯ

III Панправославна конференція була скликана з наміром створити постійну комісію православної церкви для контактів з католицькою церквою і опрацювати підстави та методи ведення єкуменічного діалогу. В перспективі передбачається покликати до життя аналогічні комісії для діалогу з старо-католицькою та англіканською церквами. Згідно з бажанням Вселенського патріярха, членами постійної комісії для контакту з католицькою церквою мали б бути 6 митрополитів — 3 делегованих константинопільським, 2 московським і 1 сербським патріярхатами. Коли б виявилася потреба, то до цієї комісії були б покликані також представники інших церков. Деякі члени комісії мали б постійно резидувати в Римі, щоби удержувати постійний контакт з Ватиканом, легше координувати діалог і узгоджувати заіснувалі розбіжності в теологічних питаннях. Очевидно, що цей діалог провадився б на базі рівноправності, в площині поєднання православної і католицької церков, а не підпорядкування одної одній. Вселенський патріярх, як зрештою і всі учасники конференції, усвідомлювали собі дуже точно, що на шляху, який накреслила спеціальна організаційна комісія під керівництвом Карпатського митрополита Апостола, натраплять на дуже багато труднощів та всіляких перешкод. Але разом з тим всі знають, що ці труднощі не є непереможними.

В третій панправославній конференції прийняли участь представники таких патріярхатів і автокефальних церков: Вселенський константинопільський патріярхат (3 митрополити і 2 проф. богословії, словії), Олександрійський патріярхат (3 митроп. і 2 проф. богословії), Антіохійський патріярхат (2 митроп. і 1 архимандрит), Єрусалимський патріярхат (2 архиеп., 1 архимандрит і 2 проф. богословії),

Московський патріархат (1 митроп., 1 архиеп., 1 архимандрит і 1 мирянин, секретар відділу для зовнішніх зв'язків Московського патріархату. Крім того до складу делегації входили ще декан православних парафій на Угорщині, 1 протоісрей та, неофіційно, 1 співробітник журналу «Голос православля» у східньому Берліні, також мирянин і ще 1 перекладач). Сербський патріархат (1 митропол., 2 епис. і 1 проф. богословії), Румунський патріархат (2 митроп. і 1 проф. богословії), Болгарський патріархат (2 митроп. і 1 проф. богословії), Грузинський патріархат (1 еписк.) Кіпрська автокефальна церква (1 митроп., 1 епис. і 1 проф. богословії). Грецька автокефальна церква (4 митроп., 1 архимандр. і 3 проф. богословії), Православну церкву в Полщі заступав 1 архиеп., Православну церкву в Чехо-Словаччині — 1 епис. і 1 протоісрей, Православну церкву в Фінляндії — 1 архиеп. і 1 проф. богословії.

Не була заступлена православна церква Албанії, бо вона ще не має оформленого канонічного статусу. З тих же причин не були заступлені також православні церкви на еміграції, в тому числі й українська православна церква.

Конференційні наради відбувалися в церкві св. Благовіщення. Кожного дня засідання попереджували св. Літургії, що відправлялися в катедральному соборі Пресв. Богородиці. Подібно, як під час Вселенського собору в Римі, літургії служили на чергу представники окремих делегацій у грецькій, арабській, церковно-слов'янській, румунській, фінляндській та інших мовах. Ці богослуження були доступні для всіх і церква була завжди повна не лише місцевих грецьких мирян, але також численних туристів з різних кінців світу.

Предсідником III панправославної конференції був дуже діловий та енергійний представник Вселенського константинопольського патріархату митрополит Геліополісу і Тіри Мелітон, а генеральним секретарем, обдарований надзвичайним дипломатичним талантом та організаційним змислом Мірський митрополит Хризостомос.

Наради велися в новогрецькій, арабській та російській мовах. Все ж таки представники румунської та фінляндської церкви послуговувалися в своїх виступах рідними мовами; їх промови перекладали опісля на офіційні мови нарад. Хоч це якоюсь мірою ускладнювало темп нарад, та з другого боку, давало можливість окремим делегатам висловити свої погляди щодо порушуваних справ ясно та докладно.

III Панправославна конференція одержала багато привітальних телеграм з побажаннями успіхів, в тому числі від Папи Павла VI, від усіх патріархів, предстоятелів окремих православних церков, від голів англіканської, епископальної, старо-католицької й інших неправославних християнських деномінацій. Президія конференції з свого боку, в порозумінні з усіма учасниками, вислала відповіді на ці телеграми, в тому числі також до господарів країни — грецького короля Константина, до грецького уряду та інших грецьких установ.

Варто згадати, що на цій конференції були заступлені численні міжнародні пресові агентства, представники європейської й заокеанської преси, радіо та телебачення. Велика кількість засідань конференції відбувалася при закритих дверях, без спостерегачів і гостей. Але кожного вечора секретар конференції згадуваний уже Мірський митрополит Хризостомос улаштував пресові конференції, інфор-

муючи про перебіг нарад, хто і в якій справі забирав голос, не скриваючи труднощів, що виринали при обговорюванні тої чи тої проблеми. Представники преси одержували кожного дня «комюніке» в грецькій, французькій, а деколи також в англійській мовах.

Господар конференції, Родоський митрополит Спиридон, уважливо і тактовно дбав про те, щоб учасники конференції, спостерігачі і представники преси, не тільки докладно запізнавалися з предметом та перебігом нарад, але, щоб вони мали також час на приватні зустрічі, виміну думок і на дозволя. Він організував різні екскурсії, як, напр., до місцевості Ліндос, малого порту, куди свого часу пристиря Філерімо і до інших гідних уваги пунктів. Весь час тривання Родос, до славного монастиря Панормітіс на острові Сімі, до манаконференції, тобто від 31 жовтня до 15 листопада, був виповнений діловими нарадами, зустрічами, екскурсіями тощо.

Один з журналістів, який прибув на Родос з однотижневим заїзненням, не зазнаюмивши із догогочасним ходом нарад, поставив митрополитові Хризостомові на пресконференції запитання: «Владико, як далеко поступила справа діалогу?» Хризостомос з гумором відповів: «Дотепер провадилися монолози. Про діалог почнемо говорити щойно завтра». Така відповідь здивувала новоприбулого журналіста, але вона була правильна; годі було докладніше характеризувати першу стадію нарад конференції. Предсідник конференції митрополит Мелітон не обмежував ані числа промовців, ані часу їх виступів. Він дав можливість якнайобширніше висловитися всім делегатам, що прагнули забрати слово стосовно теми нарад, з'ясувати до неї становище їхніх церков, узгляднюючи всі релігійні, політичні та соціальні особливості даних країн. Бож частина делегацій походила з країн, де православна церква є пануючою, державною церквою, як, напр., в Греції і на Кіпрі; інші делегати з країн, де православ'є користується порівняльно більшими правами, ніж інші віровизнання, напр., в СССР, Румунії, Болгарії та Югославії; ще інші делегати походили з країн, де православна церква є в меншості як напр., у Польщі, в Чехо-Словаччині, у Фінляндії, де більшість становлять католики або евангеліки; були делегати і з мусулманських країн, де православна церква є ледве толерована. В різних країнах існують різні політично-соціальні системи. Всі ці релігійні, конфесійні і політично-соціальні відмінності країн, з яких прибули делегати, відзеркалювалися в їхніх виступах, в їхньому підході до діалогу і передумов його ведення. Але в принципі всі висловилися за ведення діалогу. Мабуть найкращий вислів тому дав митрополит родоський Спиридон, під час торжественного молебня перед відкриттям конференції 31 жовтня, такими словами: «В той час, як Свята соборна, апостольська церква, керована її невидимим Основоположником на своєму земному шляху в останньому часі пеед людством що раз, то сильніше підкреслює потребу діалогу, і коли за одним столом засідають рівноправні представники церкви з усіх держав й усіх континентів, щоб здійснити цей містріон у світі, в той час з усіх кінців світа лине однозвучна молитва за сповнення Божого бажання — „щоб усі одно були“. Труднощів буде очевидно багато і їх буде важко перебороти. Але в світі панує загальне переконання, що на місце катастрофічного і сповненого непорозуміннь роздору мусить наступити єдність... Чи може бути, мої брати, щось шляхетніше і

корисніше, ніж те, щоб засівши за один стіл, розпочати діалог з братами старинної римської церкви з якою нас багато лучить, хоч і дещо розділяє». Тому митрополит Спиридон цілком погоджується з «Його святістю Папою Павлом VI, який у своїй енцикліці „Suam ecclesiam” заявив, що „раніш, ніж розглянути і вивчити все те, що нас розділяє, нехай просвічують нам передусім всі ті моменти, що нас єднають...” Богові сподобилось, щоб з ініціативи Його святости перерваний від десяти сторіч зв'язок був відновлений і, щоб острів Родос став центром нарад і місцем одушевлення всеправославної єдності для янголів і людей. Для янголів — бо вони радуються на небесах, споглядаючи на янголів православних церков, що сповіщають мир і любов; для людей — бо вони з подивом глядять на своїх архипастирів, які виконують заповіді Спасителя.»

А Карпатський митрополит Апостол, склавши найперше подяку Вселенському патріархові Атенагорасові за скликання конференції і за його благословення для праці учасників конференції, підкреслив, що коли церква кожного дня словами псалмівця приносить славу Тому, від імені Якого походить на землі «все славне і корисне», то цей гімн мабуть найкраще передав для воюючої церкви св. Августин словами «нехай буде один Символ віри», нехай буде одна церква. В такому дусі висловлювалися й інші голови делегацій — Вселенського, Олександрійського, Антіохійського і Єрусалимського патріархів.

Як можна було сподіватися, всі учасники конференції, спостерігачі, та журналісти, з напружено очікували виступу представника Московського патріархату Нікодима, одного з наймолодших архієпископів. Чомусь склалося загальне враження, що від становища митрополита Нікодима, а докладніше від церкви, яку він заступав, залежатиме вислід конференції. Чомусь всі уявляли собі, що митрополит Нікодим буде речником не лише своєї церкви, але якоюсь мірою відзеркалюватиме також настанову керівництва СССР. Виступ митрополита Нікодима декого розчарував. Він говорив м. ін.: «Не може не радіти наше серце, бачучи так велику кількість ієрархів, духівників та богословів-мирян, які зібралися на острові Родосі, мешканці якого майже дві тисячі літ тому слухали проповідей про Христа з уст апостола поган св. Павла. Не можна не радіти хоча б й тому, що причини, які привели нас сюди з різних частин світу, з далеких сторін, з заходу і з півночі, з морів і з сходу, дуже важливі для Церкви Божої, головню тому, бо починає закріплюватися традиція наших систематичних зустрічей для обговорювання справ, що цікавлять всі православні церкви, а це виявляє в дії соборність нашої Святої соборної православної церкви.»

Основним питанням, яке доведеться нам обговорити на цій конференції, буде питання стосовно діалогу православної церкви з римською церквою, з церквою, якої вчення та традиції найменше відрізняються від вчення та традицій православної церкви. Щоби небесне благословення спочивало на наших трудах і, щоби вони увінчалися бажаним успіхом, звернімо перш за все наші думки і наші серця до Сина Божого Єдинородного Христа, до Божественного голови Церкви, який перед хресними стражданнями молився до свого небесного Отця „щоб усі одно були!”.

Гурбота з приводу розламу єдності в Христовій церкві непокоїла християн на протязі всіх поколінь. Вона, наче та іскра в попелі — раз розгорялася, іншим разом погасала, а деколи здавалося, і зовсім потухла. Пройшли довгі сторіччя після трагічного розколу в церкві. Пилі численні християни всіх віровизнань щиросердечно шукають шляхів до відновлення втраченої єдності...»

Цю декларативну частину промови митрополита Нікодіма стосовно суті конференції послабили інші папуси його виступу, в яких він старався представити справу так, неначе б то III Панправославна конференція була скликана з ініціативи Московського патріярха Алексія, а не Вселенського патріярха Атенягораса. «Ми тишимося, що пропозиція Святішого патріярха московського і всієї Руси Алексія, висловлена в листі від 23 березня 1964 р., про конечність зустрічі представників православних помісних церков для спільного обговорення всього того, що зв'язане з діалогом між православною і римо-католицькою церквами, знайшло належне зрозуміння в Предстоятеля константинопільської церкви, а за тим слідувало його звернення до первоієрархів православних помісних церков».

Початково не було ясним, до чого стосувалися заклики митрополита Нікодіма щодо любови і миру: «Церква — це царство любови і хто хоче в царстві любови бути першим, той повинен бути слугою для всіх» (Мат. 20, 25-27). «І святі апостоли Христові все своє життя постійно слідували цій божественній заповіді всеобіймаючої любови, бувши свідомі того, що коли б чоловік віддав усі тайни й усе знапія і який мав усю віру, щоб і гори переставляти, але не мав любови, він був би ніщо» (I. Кор. 13, 2). «Успішно працювати на ниві Христовій, укріплювати єдність православної церкви, ділитись плодами православної віри з усіма християнами інших віровизнань, ми зможемо тільки тоді, коли на всій землі буде мир, а в людях уподобання» (Лука 2, 14). «Господь Ісус Христос словами нагірної проповіді: „Блаженні миротворці, бо вони синами Божими названі будуть” (Мат. 5, 9) кліче і наказує своїм послідовникам служити ділові помирення людства. Православна церква, як „сіль землі і світло мира” повинна зробити все, що тільки в її силі, щоб причинитися до миру у світі...»

Ці слова стали зрозумілими щойно в дальшому ході нарад, коли то представники Московського патріярхату висловилися проти створення окремої комісії для ведення діалогу з католицькою церквою, вже на цій конференції ще до закінчення II Ватиканського собору. Їм ішлося про те, що коли II Ватиканський собор не придержав всіх цих, вище висловлених, засад християнської любови та всепрощення, і засудив комунізм як доктрину, матеріалізм як світогляд і взагалі атеїзм, то їхнім церквам, у виду особливого становища та внутрішньополітичної ситуації, було б важко вести діалог з католицькою церквою. До такого становища представників Московського патріярхату придучилися також представники православних церков з країни «народної демократії».

Інакшого характеру труднощі, щодо розпочаття вже тепер діалогу з католицькою церквою, висунув Білостоцький архієпископ Степан (Рудик), голова делегації православної церкви в Польщі. Цілком схвалюючи стремління II Ватиканського собору, Папи Павла VI і Вселенського патріярха Атенягораса щодо започаткування діалогу і май-

бутьного поєднання, він звернув увагу на ситуацію в Польщі, зокрема, коли йдеться про відношення католицької церкви до православної. Католицька церква в Польщі, як до війни, так і тепер, займає упривілейоване становище і с національною релігією поляків. Вона є більш, ніж нетолерантною і просто вороже наставленою до інших християнських віровизнань, а зокрема до православної церкви. Як до війни, так і тепер, православна церква в Польщі є дискримінована, і то зокрема католицькими ієрархами та духовництвом — говорив архієпископ Степан. Єкуменічні тенденції II Ватиканського собору та самого Папи Павла VI ще не дійшли і ледве чи скоро дійдуть до свідомости католицьких ієрархів, духовництва та вірних католиків у Польщі. А проблема діалогу не може звужуватися до розмов окремих комісій православної і католицької церков. Такий діалог треба найперше вести на низах, особливо там, де в щоденному житті зустрічаються представники обох церков.

Архієпископ Степан, виявляючи пізніше свій публічний виступ, зовсім відкрито заявив, що для кардинала Вишинського, для всього латинського єпископату і для великої частини вірних у Польщі, органіст чи римо-католицький паламар це християнин повніший Божої благодати, ніж православний митрополит чи архієпископ. Як жеж в такій ситуації можна розпочинати діалог і який він може мати успіх? Архієпископ Степан особисто має добру волю і настанову до діалогу, але він очікує такої ж доброї волі з боку католицьких партнерів його країни.

Уже тих пару прикладів вистачає, щоби схарактеризувати складну ситуацію, в якій доводилось працювати учасникам III Панправославної конференції. Треба було переборювати всілякі перешкоди загального та льокального характеру, щоб досягти мети, поставленої Вселенським патріархом. До створення спеціальної всеправославної комісії для ведення діалогу з католицькою церквою не дійшло. Власне через всі труднощі і складну ситуацію в окремих помісних православних церквах. Все таки учасники конференції святочно та одноголосно, під урочисті звуки катедральних дзвонів, проголосили свою тверду волю розпочати діалог. До часу створення всеправославної комісії для тієї мети, не лише дозволено, але й гаряче заохочено поодинокі помісні православні церкви, яким умови на те дозволяють, в же тепер розпочинати такий діалог і його вислідами поділитися з іншими помісними церквами. Досвід окремих церков в тому напрямі дасть цінний матеріал для дальшого діалогу, що буде вестися від всієї православної церкви. Подаємо скорочені тексти постанов перекладені з офіційних документів III Панправославної конференції, передусім з документу ч. 48.

1. Наша Свята православна церква виявляючи себе «мудрою в доброму» (Рим. 16, 19) ще раз мужньо проголошує перед світом, що вона кожночасно бажає мати добрі взаємовідносини з усіма християнськими церквами й віровизнаннями для відбудови єдності всіх християн в єдиній, святій, соборній (в грецькому тексті «Католицькій» — М. К.), апостольській Церкві Господа Нашого згідно з Його словами «щоб усі одно були» (Ів. 17, 21).

2. І це святе бажання, що є її характеристичною прикметою як живого тіла, а також її динамічним елементом в конкретних ділах... виявилось на I Панправославній конференції на Родосі, яка постановила будувати взаємовідносини з християнами в душі Христової любові, і в II Панправославній конференції, яка в засаді запропонувала діалог з римо-католицькою церквою при умові рівності.

3. III Панправославна конференція повторяє вже висловлене бажання Православної церкви щодо діалогу. Після того, як конференція ґрунтовно дослідила всі подробиці, вона дійшла до переконання, що до розпочаття справді успішного богословського діалогу є колючою належкою підготовка та створення необхідних передумов.

4. Конференція не хоче тим сказати, що кожна помісна православна церква не має вільної руки, щоб сама від себе, але не від імені всього православ'я, плекала братерські відносини з католицькою церквою. Ми переконані в тому, що в цей спосіб можуть бути поступово усувані ще існуючі труднощі.

5. Для цієї мети і, щоб краще служити цій святій справі, III Панправославна конференція звертається до поодиноких помісних церков з проханням, щоб вони простудіювали подробиці цього діалогу з православної точки зору і обмілювалися вислідами цих студій, а також іншими важливими інформаціями.

6. З тою самою любов'ю і пошаною III Панправославна конференція звертається до гідних чести давних церков Сходу, пересилає їм сердечний братський привіт і висловлює побажання та надію, що Один і Спільний Господь допоможе нам розбудовувати і з ними братерські взаємовідносини.

✠

Основне значення Панправославних конференцій на острові Родосі не в програмах нарад конференції, але в самому факті відбування спільних конференцій для підкреслення єдності православної церкви. Остаточний розкол між східною і західною вітками Христової церкви в 1054 р. допровадив до того, що окремі помісні православні церкви втрачали між собою тісніший зв'язок. Також в наслідок політичних умов на протязі довгих сторіч вони жили радше відокремленим життям; не відбувалися спільні собори, а скромні контакти плекалися тільки в рідко-годи як особисті зустрічі представника одної церкви з представником іншої, або листовною дорогою. Щойно Панправославні конференції на Родосі з ініціативи Вселенського патріарха розпочали відновлювати занедбану на протязі віків єдність православ'я. Але ця єдність ще дуже тендітна, вона має все ще провізоричний характер і треба великих зусиль в напрямі усвідомлення потреби єдності православної церкви серед представників всіх помісних церков. Під час нарад III панправославної конференції замічалось подекуди те внутрішнє відчуження між поодинокими церквами, що притемнювало світлу і надійну, він не давна встановлювану, єдність всієї православної церкви. Все це позначувалося у виступах поодиноких делегацій.

Як на попередніх, так і на цій Панправославній конференції всі справи вирішувалися шляхом договорення, не голосуванням. Отже не було майоризації більшості супроти меншості. Навпаки, бралось старанно до уваги всякі побажання меншості, навіть окремих церков, шукалося компромісу. Все те давало підкреслено враження справжньої демократії, яка в даному випадку впливала, так би мовити, з природи речі.

ВИСНОВКИ

Панправославні конференції виявили яскраво, що відновлена кілька років тому єдність православних церков є ще дуже хитка та квола; радше механічна, ніж органічна. Не зважаючи на догматичну єдність, яка весь час сполучала окремі помісні православні церкви, вони жили на протязі довгих сторіч відокремленим життям. Вони не мали, а часом навіть і не прагнули мати, тіснішого контакту з Вселенським константинопільським патріархатом. Це стосується зокрема Російської православної церкви і тих православних церков, що стояли під її впливом. Авторитет Вселенського патріарха, як першого єпископа в православній церкві, не лише щодо місця і чести, але також щодо духовної поваги, як керманича та репрезентанта (що було йому признано 28 пр. IV і 36 пр. VI Вселенських соборів та віковою традицією), дотепер ще не відновлено повністю. Важливо підкреслити, що Московський патріарх, який на протязі сторіч претендував на становище III Риму з амбіціями перебрати керму всіх помісних церков, нещодавно устами митрополита Нікодіма, керівника відділу зовнішніх зв'язків Московського патріархату заявив: «Ми є п'ятим патріархатом у Вселенській православній церкві і не маємо жодних інших претенсій, зокрема перебирати провід у цій церкві.» Не входимо в те, чи того рода заява має декларативний, а чи істотний характер. Її склав митрополит Нікодим в одному інтерв'ю для представників преси і неправославних спостерігачів після свого приїзду на I Панправославну конференцію на Родосі 23 вересня 1961 р.

На відчуження між поодинокими помісними православними церквами вплинуло багато моментів церковно-адміністративного, правного і політичного характеру. Політично-устроєві зміни в колишній царській імперії після революції і такі ж зміни в країнах середньо-східної Європи після другої світової війни не залишилися без наслідків щодо єдності православної церкви. Відомо, що церква в східно-європейських країнах відокремлена від держави, а влада дуже обмежує душпастирську роботу. Отож коли Вселенському патріархові, не зважаючи на, здавалося б, непереборні перешкоди, все таки вдалося встановити нехай й ще квола єдність всієї православної церкви, то це великий крок вперед. Завдяки застосуванню добре передуманої і доцільної методи співпраці, зокрема обов'язуючої одноголосности в усіх постановках конференцій, помалу скріплюється почуття єдности в усій православній церкві.

Що ж стосується діалогу між православною і католицькою церквами, то всі три панправославні конференції на Родосі висловилися ясно, що такий діалог не лише можливий, але й конечний, як перший етап до майбутнього об'єднання. Хоча щодо методи і часу започаткування діалогу були, і ще й тепер є, деякі розходження, то по суті

схвалено тричі одногосіні постанови. Деякі православні помісні церкви, як вже згадано, заступають погляд, що діялог повинен розпочатися щойно після закінчення II Ватиканського собору і то лише тоді, коли цей собор виявить повне зрозуміння складного становища деяких православних церков і своїми рішеннями не утруднить діялогу. Важливо ще раз підкреслити, що й ці церкви, яким під теперішню пору неможливо розпочати діялог, вітають ініціативу тих церков, яким внутрішні та зовнішні умови вже тепер на це дозволяють.

Всі учасники III Панправославної конференції були однозгідні в тому, що рішення II Ватиканського собору стосовно зближення між католицькою й православною церквами залишаються теоретичними, як довго католицькі єпископи на місцях у своїй архипастирській діяльності не застосують тих постанов у практичному співжитті з православними. На цей момент звернули особливу увагу представники тих православних церков, які походять з країн, де домінує католицька церква.

Реасумуючи треба ствердити, що шлях до повного поєднання обидвох церков ще далекий та важкий, але несприятливий. Він провадить через взаємопізнання і взаємозрозуміння, великодушну толерантність, а передусім через християнську любов

*

Постанови панправославних конференцій на Родосі висувують також важливі проблеми для обидвох традиційних українських церков; для православної безпосередні, а для греко-католицької посередні. Панправославні конференції відновлюють і скріплюють єдність між помісними православними церквами; підготовляють скликання VIII Вселенського собору православної церкви і опрацюють для нього порядок нарад; виносять постанови щодо діялогу з католицькою і іншими неправославними церквами; укладають спільні послання до всього християнського світу.

Українська православна церква в діаспорі — через її канонічне неоформлення, розбиття на кілька деномінацій, брак єдиного церковного проводу, відсутність молитовного єднання з іншими помісними церквами — стояла дотепер осторонь великих подій в православному світі. Це ненормальний стан і він повинен змінитися, коли українська православна церква на чужині має бути членом «Єдиної святої соборної апостольської церкви» не лише декларативно, але фактично. Треба конечно знайти достойний вихід з такого становища, в якому українське православ'є на чужині опинилося у висліді внутрішніх та зовнішніх обставин. Не можна допустити до того, щоб українська православна церква на чужині звела себе до своєї рідної секти вселенської православної церкви. Шлях та можливість до включення в життя вселенської церкви є відкритий. Отже треба очікувати і вимагати доброї волі з боку первієрархів української православної церкви у різних країнах нашого поселення, їхніх церковних управлїн, духовництва та мирян. Заяви, що, мовляв, конференції на Родосі не мають права називати себе панправославними, бо на них не були заступлені еміграційні церкви, не є стійкі і ними нічого не зміниться. Такі заяви можуть стати навіть дуже шкідливими, бо створюють ґрунт для дальших роздорів. Уявім собі, що відбудеться Вселенський собор православної церкви без участі в ньому еміграційних церков, і то з їхньої

власної вини. Тоді ці церкви можуть вправді заявити — собор відбувся без них і його рішення їх не зобов'язують — але це вже просто розкольницька ситуація і відкритий шлях до сектантської схизми. Нехай Господь збереже нас від такої ситуації!

Всі три панправославні конференції на Родосі заявили за діалогом з католицькою церквою. Цей діалог буде лише тоді успішний, коли він, в допущених рамках, провадитиметься рівночасно на верхах і на низах. Наші католицькі ієрархи, духівництво і миряни мають нагоду в щоденному житті зустрічатися і співпрацювати з ієрархами, духівництвом та мирянами нашої православної церкви. Передусім від їхньої постави, в рамках зобов'язуючих вже постанов II Ватиканського собору, залежатиме дальший розвиток взаємовідношення між обидвома нашими традиційними церквами. Від нашого взаємного «зближення і взаємопізнання», від «усунення роздору і ненависти», як писав колись митрополит Андрей Шептицький, великий подвижник української церковної єдності, залежатиме створення атмосфери щирого поєднання, як також і те, чи ми, українці спричинимось до вселенського поєднання обидвох церков. Надіємось, що українська католицька церква, а зокрема її ієрархи, докладуть усіх зусиль до того, щоб виминати підкреслювання різниць, а наголошувати все те, що нас єднає. Тоді діалог на українському церковному відтинку буде успішний. Український православний загал чекає на позитивну ініціативу з боку українських католицьких владих.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

- АЛІВІЗАТОР Гамількар, Проф. д-р: і економія ката то канонікен тіс ортодоксу екллесіяс, Атени 1949 (грецькою мовою).
- ALEVISOPOULOS Antonios: Der Besuch des Patriarchen Aleksij von Moskau in Konstantinopel und Athen. (КиО 5/1964).
- ALEVISOPOULOS Antonios: Die Panorthodoxe Konferenz auf Rhodos. (КиО 6/1963).
- CONGAR Yves: Zerrissene Christenheit, (Wo trennten sich Ost und West?) Wien 1959.
- JOHANIDES Vasilios Ch. Prof. Dr.: Beziehungen der orthodoxen Kirche zu den andersgläubigen Kirchen (Die orthodoxe Kirche in griechischer Sicht, Stuttgart 1960).
- MERKEL Georg: Orthodoxie und kirchliche Einheit — Österreichische Ost-Hefte Nr. 1, 1962.
- ОФЦІЙНІ ДОКУМЕНТИ III Панправославної Конференції чч. 1 — 48.
- TSAKONAS Demetrios: Gegenwartsprobleme der Orthodoxie (КиО 7/1964).
- ЖУРНАЛИ: Рідна Церква; Життя і Церква; Журнал московской патриархии; Світло і ін.

Деякі статті на церковні теми, які друкувалися в журналі «Український самостійник», появилися окремими підбитками.

П. Білашок — Міркування про богословське окреслення мирянина Христової Церкви

А. Захарович — Сучасний стан Православної Церкви в Україні.

Прот. М. Коржан — Українська Православна Церква і екуменічний рух

«...Ця стаття щодо своєї теми є одною з численних того роду статей. А що читачі звернули на неї увагу більшу, ніж на інші подібні статті, то це тільки тому, що стаття прот. Коржана відзначається культурним стилем (це рідкісне явище в церковно-релігійній полеміці серед українців) і що вона поміщена у світському журналі понадконфесійного типу...»

«Вісник», Вінніпег, 1-го лютого 1964, стор. 9.

«...Необхідно тут підкреслити велику актуальність порушеної автором теми... Виявляється отже, що українська сторона вважає своє самостійне існування і свою автокефалію однозначними з повною відірваністю від Вселенської Православної Церкви і Константинопольського патріархату. Тим часом, як це вияснює прот. Коржан, опираючись на відповідні документи церковного права, автокефалія не значить повна відірваність від Вселенської Церкви. Навпаки, кожна автокефалія мусить одержати згоду Матері-Церкви. Автокефалія значить самоуправа в межах Вселенської Церкви...»

«Українські вісті», Новий Ульм, ч. 12 від 22 березня 1964.

Прот. М. Коржан — Східні церкви

«З приємністю треба повітати це видання, яке своїм підходом і обрібкою матеріалу являється позитивним явищем у нашій літературі, що вийшла з-під пера українського православного духовника. Використана багата література, католицька й некатолицька, вказує на те, що автор задав собі доволі багато труду, щоби подати свої міркування об'єктивно та сперті на основі документів, а не тільки на почуваннях, як це багато інших робить».

«Світло», ч. 1 (505), Торонто, січень 1965.

«В брошурі подано відомості про Східні Православні Церкви (окрім української) та уніятські Церкви Сходу, а в тому й про українську. В деяких місцях написана з прокатолицького погляду».

«Рідна Церква», Карлсруе, ч. 60 жовтень-грудень 1964, стор. 20.

Прот. М. Коржан — Панправославні конференції на Родосі

Замовляти можна в нашому видавництві:

„Ukrainiskyj Samostijnyk“, 8 München 13, Heßstrasse 50-52, Bundesrepublik Deutschland.

